

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВЛАДИ ТА ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ЖИТОМИРЩИНИ В 20-30-Х РОКАХ ХХ СТ.

Останнім часом спостерігається активізація наукових досліджень проблеми формування та діяльності української інтелігенції.

Предметом окремих дискусій виступає означення дефініції «інтелігенція», оскільки існує величезна кількість його тлумачення (польські соціологи нараховують близько трьохсот). Радянський дослідник Л.Я. Смолякова зазначив, що розгляд інтелігенції крізь призму розподілу праці, зводить проблему на філософський рівень, де з цього приводу зазвичай не виникає суперечок [1, с.12].

З кінця 1930-х років в офіційний науковий обіг було введено термін «радянська інтелігенція», який трактував її як таку, що вийшла з лав робітничого класу, селянства і радянських службовців та мала чітко виражений ідеологічний стрижень. У сучасній науковій літературі, інтелігенція розглядається як «...верства суспільства, яка акумулювала різноманітні знання і глибину культури, створені попередніми поколіннями...», це «...кращі, прогресивно настроєні й активні представники розумової праці різних національностей...» [2, с.6].

Щодо інтелігенції Житомирщини 1920-х – 1930-х років, то вона вирізнялася національною та соціальною різноманітною та зосереджувалась переважно в містах. За національною ознакою місцеву еліту формували переважно євреї, німці, поляки та росіяни і менше – українці.

Роки громадянської війни й подальші події викликали процес політичного розшарування, який щороку поглиблювався. Зі встановленням радянської влади в нашому краї, інтелігенція умовно розділилась на два табори: «стару» та «нову».

«Нова» формувалась переважно з представників сільської інтелігенції. І хоча значний відсоток (часто-густо «добровільно-примусово») підтримував радянське керівництво, матеріально-побутові умови їх не покращувались. Сільська інтелігенція активно залучалась до політично - господарських, агітаційно - роз'яснювальних компаній, проведення загальних зборів, до безпосереднього обходу дворів, організації демонстрацій та мітингів. Також фактично вся робота по ліквідації безграмотності лягла на плечі сільського вчителства. В кампаніях з ліквідації куркуля як класу вчителі теж змушені були брати активну участь. Часто їх робота зводилась до необхідності «стояти вартовими біля відібраного у куркулів майна, конвоювати заарештованих куркулів» [3, арк. 13]. Звісно, що це викликало неабияке обурення з боку односельчан практичним виявом чого були численні замаху на життя та майно представників сільської інтелігенції.

Відсоток «старої» інтелігенції (переважно жителі міст) був незначним, хоча і радикально налаштованим. Політичне розшарування в місті залишалось більш помітним, ніж на селі. Загалом інтелігенцію поділяли на три групи: 1. Радянська частина, яка «групувалась навколо основного ядра класово загартованих»; 2. «Політичне болото»; 3. Ворожі радянській владі. Більшовицька влада була переконана, що «з останнього прошарку виходив отой антирадянський активіст, що творить всяке шкідництво, чинить разом з куркулем і попом шалений опір соціалістичному наступові. Саме з них укомплектовуються всякі контрреволюційні угруповання, як СВУ чи «Відродження»» [3, арк. 8]. Серед міського населення «група болота» становила більшу частину інтелігенції, однак «ворожа частина» не так активізовувалась як в селі, але «правила за конденсатор ворожих течій сільської інтелігенції та формувала її ідеологію» [3, арк. 9]. Це було спричинене тим, що в обов'язки міської інтелігенції не входило виконання окремих завдань із

«соціалістичного будівництва» - колективізація, хлібозаготівля, тощо.

Для залучення до своїх лав якомога більшої кількості населення, радянська влада використовувала метод «батога та пряника». Проти всіх опонентів державної політики радянської влади застосовувались репресивні методи.

Кількість репресованих у Житомирі визначалась рознарядками «зверху». Для прикладу, в «Інформації окружному КП(б)У в ЦК КП(б)У» за лютий-травень 1930 р., містився список «антирадянського елементу» по Волинській окрузі. Це був своєрідний перспективний план здійснення подальших репресій проти інтелігенції Житомирщини. В документі перераховані прізвища 109 осіб, поділених за місцем проживання та професією. Серед інтелігентів були як агрономи, землеміри, інженери, техніки, так і представники гуманітарної сфери – лікарі, вчителі та викладачі ВНЗ. Безпосередньо з м. Житомира було 20 чоловік, переважно українці й поляки за національністю, менше – росіяни та інших. Так, на 10 чоловік припадало 4 українці, 4 поляки та 2 росіяни. У списку (по м. Житомиру) більшість осіб з вищою та середньою освітою; представники духовенства або військові. Вибір саме цих категорій населення радянською владою очевидний: духовенство «аргіорі» не могло співіснувати поруч з атеїстичною радянською системою, щодо військових – серед них були виключно представники «царської і білої армії, та всі ті хто не вступив до лав Червоної армії» [4, арк.27-29]. Згідно цього документу 18 осіб після арешту планували розстріляти (I категорія), 91 особу – ув'язнити у виправно-трудові табори на термін 8-10 років (II категорія) [5, с.217].

Однак, незважаючи ні на що, місцева інтелігенція продовжувала сповідувати демократичні принципи і погляди, тому не погоджувалась з контрольованою одноманітністю духовного, політичного, економічного життя суспільства, з монополією однієї політичної партії. Це й стало однією з основних причин важкого становища представників інтелігенції Житомирщини у визначений нами відрізок часу.

Література:

1. Смоляков Л.Я. Социалистическая интеллигенция / Леонид Яковлевич Смоляков. – К.: Политиздат Украины, 1986. – 224 с.
2. Нариси історії української інтелігенції (перша половина XX ст.): У 3 кн. / Відп. ред. Ю. О. Курносов; Авт.: С. І. Білокінь, О. Д. Бойко, Г. С. Брега та ін. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. – Кн. 1. – 138с.
3. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф.1, оп.20, спр. 3099, 49 арк.
4. Державний архів Житомирської області, ф. П– 85. оп.1, спр. 695, 50 арк.
5. Шевчук Ю. Технологія здійснення репресій проти інтелігенції Житомирщини в 30-х рр. XX ст. / Юрій Шевчук. // Історія України: маловідомі імена, події, факти. – 2010. – №36. – С.213-238.